

УДК 719-021.121

ORCID ID 0000-0003-3098-2597

DOI: <https://doi.org/10.33838/naoma.31.2022.7-14>

Леонід Прибєга

кандидат архітектури, професор
кафедри теорії, історії архітектури
та синтезу мистецтв НАОМА
leonid.prybiega@naoma.edu.ua

ПОНЯТТЯ АВТЕНТИЧНОСТІ В АРХІТЕКТУРНОМУ ПАМ'ЯТКОЗНАВСТВІ І РЕСТАВРАЦІЇ

Анотація. У статті за результатами морфологічного аналізу пам'ятки архітектури й осмислення основних складників, зокрема архітектурної форми, матеріальної структури та інших, розкрита пам'яткоохоронна сутність матеріальної субстанції об'єкта культурної спадщини.

На цьому підґрунті визначене поняття автентичності як стан (оцінка) матеріальної субстанції пам'ятки в експертно визначеному хронологічному вимірі починаючи з часу створення, що дає змогу визнавати її документальним свідченням історії й оригінальним твором мистецтва архітектури.

Ключові слова: автентичність, пам'ятка архітектури, архітектурна форма, матеріальна структура, матеріальна субстанція пам'ятки, історичне середовище, культурний шар.

THE CONCEPT OF AUTHENTICITY IN ARCHITECTURAL HISTORIOGRAPHY AND RESTORATION

Leonid Prybiega

Abstract. The article examines the essence of the architectural monument authenticity. The definition of the authenticity concept relies on the analysis of scientific works and materials of discussions about the authenticity test organized by the UNESCO World Cultural Heritage Committee, the author's morphological analysis of architectural monuments and the identification of their components on this basis, in particular the architectural form, material structure, material basis of the place of creation of the object (the cultural layer of the monument), which are generally the material substance of the monument.

By author's definition, authenticity is the state (evaluation) of the monument material substance in an expertly determined chronological dimension, starting from the time of creation, which allows to recognize it as a documentary evidence of history and an original work of architectural art.

Key words: authenticity, architectural monument, architectural form, material structure, material substance of the monument, historical environment, cultural layer.

Постановка проблеми. У загальному сенсі термін «автентичний», або «аутентичний», від латинського *authenticus*, означає справжній. В пам'яткоохоронній методиці та реставрації вживаний для визначення авторської виконавської приналежності або часу створення об'єкта культурної спадщини. За будь-яких умов основним завданням охорони та реставрації пам'яток має бути, згідно з вимогами Венеційської хартії з охорони та реставрації нерухомих пам'яток і визначних місць, збере-

ження їх як свідків (документів) історичного минулого і творів мистецтва в усьому багатстві їхньої автентичності (Міжнародна 334). Цією ідеєю пронизаний і так званий Нарський документ про автентичність, напрацьований відповідно до Конвенції про всесвітню культурну і природну спадщину 45-ма учасниками конференції, що відбулася 1994 р. у м. Нара (Японія), організована спільно UNESCO, ICCROM та ICOMOS (Міжнародні 139–141). Отже, автентичність є важливим критерієм оцінки

якості пам'яткоохоронних і реставраційних заходів на об'єктах культурної спадщини, що відповідно вимагає тотожного усвідомлення сутності цього терміна і його визначення для адекватного сприйняття всіма учасниками, причетними до охорони та реставрації об'єктів культурної спадщини.

Актуальність дослідження. В нинішніх умовах розбалансованості державної системи управління пам'яткоохоронною сферою й відсутністю дієвого контролю за охороною пам'яток і проведенням реставраційних робіт на об'єктах культурної спадщини в Україні, а також мізерного фінансування пам'яткоохоронних заходів, а відповідно й відтоком кваліфікованих і досвідчених фахівців-реставраторів і пам'яткознавців, постають великі ризики втрати та спотворення пам'яток, зокрема архітектури, як документальних свідчень української історії і справжніх витворів зодчества минувшини. На тлі зазначеної ситуації, переважно практичного характеру, постають питання й щодо перспектив формування теоретичних засад охорони та реставрації пам'яток, що мають визначати спрямування реставраційних дій і заходів охорони. Тож пропонуване авторське дослідження розкриває сутність одного з таких важливих понять архітектурної пам'яткоохоронної методології, як автентичність.

Мета дослідження, таким чином, полягає у визначенні сутності поняття автентичності стосовно пам'ятки архітектури.

Зв'язок дослідження з важливими завданнями охорони національного культурного надбання держави. Питання автентичності порушувались у багатьох законодавчих актах і нормативних документах України. Зокрема, у ст. 1 Закону України «Про охорону культурної спадщини» стосовно визначення об'єктів культурної спадщини як пам'яток, окрім історико-культурної цінності, звертається увага на автентичність (40). У цій же статті закону у визначеннях таких заходів, як консервація та реставрація об'єктів культурної спадщини, ставиться вимога забезпечити збереження їхньої автентичності (Закон 41, 42).

У ст. 2 згаданого Закону «Класифікація об'єктів культурної спадщини» також вказується на такий важливий критерій визначення пам'яток, як тест на автентичність (Закон 42).

У розділі IV Закону України «Про охорону культурної спадщини» у ст. 24 «Утримання та використання пам'яток» серед інших вимог наголошується на забезпеченні власником чи

уповноваженим ним органом, користувачем пам'ятки збереження її матеріальної автентичності (58).

Вимога дотримання умов збереження автентичності пам'яток має місце й у визначенні об'єктів археологічної спадщини Закону України «Про охорону археологічної спадщини» (71). Отже, уже на стадії обліку об'єктів культурної спадщини й занесення їх до Державного реєстру, а також і стадії проведення реставраційних заходів на пам'ятках постає питання їхньої автентичності. Водночас у вищезазначених документах серед термінологічних визначень тлумачення автентичності відсутнє.

Аналіз попередніх наукових напрацювань за темою дослідження. Питання автентичності набуло поширення у фаховому середовищі країн світу з прийняттям 1964 р. Міжнародної хартії з охорони та реставрації нерухомих пам'яток і визначних місць, так званої Венеційської хартії, у якій прозвучав заклик до збереження спадщини в усьому багатстві, її автентичності і ставленні до історичної субстанції під час проведення реставраційних робіт як автентичного документа (334–6).

На підґрунті визнаних світовою пам'яткоохоронною спільнотою ідей і принципів охорони пам'яток, сформованих у Венеційській хартії, 1965 р. створюється Міжнародна рада з питань пам'яток і визначних місць (ICOMOS), а в Декларації про дотримання етичних принципів членами ICOMOS першочерговим є обов'язок збереження пам'яток в автентичному стані (398).

У 80-х роках термін «автентичність» набуває поширення в теоретичних працях з архітектурної реставрації, зокрема у Є. Михайловського (Методика 11–13; Восстановление 18, 22), С. Под'япольського (Методика 23), та інших виданнях.

Особливої актуальності проблема автентичності набула з ухваленням 1972 р. Організацією Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (UNESCO) Конвенції про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини (ратифікована Україною 12 жовтня 1988 р.) та діяльністю Комітету всесвітньої спадщини, створеного в рамках зазначеної Конвенції для формування Списку визначних пам'яток світової цивілізації. Серед основних вимог до відбору об'єктів культурного надбання і внесення їх до Списку був, є і залишається домінуючим тест на автентичність. Через невідомість сутності поняття й різноманітність

підходів до визначення й оцінки пам'яток у різних країнах світу реалізувати вимогу автентичності на практиці стало досить проблематично. Тож з ініціативи UNESCO, Комітету всесвітньої культурної і природної спадщини та за участю Міжнародного центру досліджень у сфері охорони та реставрації культурної спадщини (ICCRROM), а також ICOMOS 1994 р. була започаткована міжнародна дискусія щодо поняття автентичності на рівні експертів у Бергені (Норвегія) та низка наукових зібрань з цієї проблематики з більш розширеною аудиторією. 3-поміж них найзначнішою і певною мірою результативною стала міжнародна конференція, що відбулася в листопаді 1994 р. у Нарі (Японія). За результатами обговорення питання автентичності був ухвалений так званий Нарський документ про автентичність (Міжнародні 139–141).

Смислове значення автентичності в цьому документі базується на досягненні справжньої інформації, втіленій у пам'ятці. Джерелами такої інформації, як вказується в Нарському документі, є «концепція» та «субстанція»; «функція» та «використання»; «традиція» та «майстерність»; «ситуація» та «місце створення»; «дух» та «враження»; «первісний стан» та «історичне становлення» (Міжнародні 140). Підсумовуючи, маємо зазначити, що вичерпної відповіді на поставлену проблему такий документ не дає. В ньому лише концептуально окреслені параметри автентичності.

Загалом, позитивно оцінюючи зазначений документ, варто звернути увагу й на окремі наукові доповіді учасників конференції в Нарі, зокрема Юкка Йокілето – на той час директора і наукового керівника програм консервації об'єктів культурної спадщини ICCRROM. Торкаючись питання автентичності пам'яток архітектури, він звертає увагу на два складники – «форму» і «матеріал» та два виміри значущості – «мистецький» і «історичний», й зауважує, що автентичність сама собою не становить цінності, її слід розуміти як стан пам'ятки стосовно мистецької та історичної оцінки; автентичність об'єкта не може збільшуватись, її можна виявити, якщо така є (Йокілето 29).

Відповідно, реставраційний процес має бути спрямований на збереження слідів часу, надаючи перевагу консервації, зберігаючи зміни й нашарування, а також патину часу (Йокілето 39).

На п'ять груп аспектів виміру автентичності пам'ятки звертає увагу Н. Душкіна, зокрема

три – це матеріальні (форма, матеріал і субстанція, оточення пам'ятки і місце створення) та нематеріальні (функція, традиція створення і дух місця) (84).

Розглянуті статті Ю. Йокілето і Н. Душкіної, як професійних фахівців у сфері архітектурної реставрації, поєднуються загалом спільною позицією, що автентичність пам'ятки в разі її руйнації не відновлюється.

Серед регіональних конференцій, на котрих розглядалися проблеми автентичності, варто звернути увагу на наукове зібрання в Ризі, що відбулося у жовтні 2000 р. Проведення Ризької конференції було реакцією на масове поширення в країнах пострадянської доби реставраційних реконструкцій знищених пам'яток національної культури. Не відкидаючи правомірність таких відтворень зумисне поруйнованих комуністичним режимом об'єктів культурної спадщини в країнах, що стали незалежними, зазначається, що автентичність є критерієм ступеня вірогідності й точності збереження важливих ознак культурної спадщини (включаючи форму і задум, матеріали і конструкцію, функціональне призначення, традиції і технології, розміщення і довкілля, дух тощо) (Ризька 353).

Завершуючи огляд напрацювань з автентичності, маємо зазначити, що автор цієї статті також не залишався осторонь зазначеної проблематики (Прибега, Охорона 74–77; Прибега, Архітектурна 44–7). Але, зважаючи на важливість і стан висвітлення сутності автентичності натеper, відсутність доступного визначення терміна для практичного застосування в охороні і реставрації пам'яток архітектури, стимулюють до більш ґрунтового заглиблення в тему автентичності.

Новизна цієї праці полягає в поглибленні дослідження автентичності пам'ятки крізь призму її морфологічного аналізу та формулювання визначення автентичності, прийнятного для практичного застосування.

Виклад основного матеріалу. Аналіз результатів наукових дискусій чи створених на їхній основі документів щодо автентичності дають підстави стверджувати, що автентичність пам'ятки архітектури сприймається цілісно, але для зручності аналітичного розгляду й виявлення локальних ознак складників варто розглядати їхню диференційовано-архітектурну форму, матеріальну структуру, середовище і місце створення пам'ятки, притаманну їй функцію і духовність, історико-культурну змістовність тощо. Отже, наш підхід до досяг-

нення сутності автентичності ґрунтується на морфологічному аналізі пам'ятки архітектури, її складників, передусім матеріальних. З матеріальною основою пам'ятки діалектично поєднана її історико-культурна змістовність і духовність.

Тож розпочнемо з архітектурної форми як матеріального складника організації простору (внутрішнього і зовнішнього) будь-якої будівлі, й такої, що була зведена в минулому та набула статусу пам'ятки. Наукове осмислення поняття архітектурної форми порушувалося в численних працях з теорії архітектури, зокрема А. Іконнікова, О. Раппапорта і Г. Сомова, О. Тіца та О. Воробйової та інших. З урахуванням викладеної в цих дослідженнях теоретичної платформи спробуємо окреслити авторське бачення архітектурної форми щодо об'єктів культурної спадщини.

Архітектурні твори минувшини, які з часом набули значення пам'яток, створювалися в минулому для задоволення практичних потреб людини. Відповідно, їхня форма визначалася передусім утилітарно-технологічними вимогами. На формотворенні таких споруд безумовно позначився рівень розвитку будівництва, будівельних технологій і ремесла, економічна спроможність суспільства певної історичної доби. Водночас архітектурна форма, зумовлена функціональними й конструктивно-технічними факторами, мала задовольняти й духовні потреби суспільства, відповідати ідеалам епохи, узгоджуватись зі світосприйняттям та естетичними уподобаннями людей. Отже, визначальною метою мистецтва архітектури є організація простору життєдіяльності людини. Архітектурна форма, таким чином, є матеріалізована рукотворна структура, створена для стабільного утримання організованого простору; своєрідна матеріальна оболонка, яка розділяє внутрішній і зовнішній (відкритий) простір.

Як зовнішня, так і внутрішня поверхня форми кожної історичної доби характеризуються певним архітектурно-пластичним трактуванням поверхні або, іншими словами, пластичною мовою. Як втілення пластичної мови поверхня архітектурної форми є джерелом інформації про минуле, відображає культуру ремесла, місцеві традиції, загалом духовне життя й естетичні уподобання суспільства певної історичної доби.

Поверхня пам'ятки у той чи інший спосіб позначена часовими впливами, зазнає руйнівних дій природи. На поверхні пам'ятки

закарбовуються сліди історичних подій, візуалізується старіння пам'ятки — на її поверхні з'являється така переконлива ознака давності, як патина. Патина часу засвідчує не тільки автентичність поверхні пам'ятки, але й вирізняє її серед інших, більш пізніх. Таким чином, пластика поверхні в поєднанні з патиною часу створюють як в інтер'єрі, так і в екстер'єрі атмосферу пам'яті і духовності.

Щоправда, далеко не всі пам'ятки на сьогодні зберегли свою первинну архітектурну форму, її композиційну цілісність на час створення, характеризуються відповідністю архітектурної форми й історико-культурної змістовності, узгодженістю з оточенням. Як феномен матеріального й духовного життя суспільства архітектура через трактування форм реагує на будь-які прояви соціально-економічних, культурних процесів, на розвиток науки і техніки тощо. Породжена конкретними соціальними умовами, форма з часом перестає задовольняти нові як матеріальні, так і естетичні потреби людей і навіть інколи втрачає практичну доцільність. За певних умов може стати неприйнятним і смислове значення архітектурно-стилістичних прийомів та засобів художньої виразності архітектурної форми.

Окрім того, матеріальна основа форми постійно підвладна руйнівним силам природи. Тобто в широкому розумінні соціально зумовлена архітектурна форма об'єкта починає з часом відставати від матеріальних, соціальних і духовних реалій життя, що спонукає суспільство до трансформації просторового устрою таких об'єктів, модернізації їхнього архітектурно-пластичного і конструктивного вирішення. Отже, архітектурна форма, зазнаючи змін та нашарувань, втрачала ознаки часу створення.

Водночас архітектурна споруда, що з часом отримала статус пам'ятки, увібрала сліди історичних змін, нашарувань наступного етапу розвитку техніки, мистецтва і науки, дає змогу простежити плин часу, розглядається як документальне свідчення історичного минулого. І домінуюча роль в оцінці такої пам'ятки може зміщуватися від архітектурної форми до матеріальної структури пам'ятки.

Термін «матеріальна структура» трапляється в пам'яткоохоронній тематиці, але змістове визначення відсутнє. Базуючись на наших попередніх дослідженнях (Прибега, Охорона 71–2; Прибега, Архітектурна 42–3), пропонуємо розглядати матеріальну структуру об'єкта культурної спадщини як рукотворну матеріальну

основу пам'ятки, що утримує організований простір і є матеріальною основою архітектурної форми, її конструктивно-технічним остовом.

Архітектурна форма і матеріальна структура органічно поєднані, але їх не слід отожднювати, оскільки інформативна сутність матеріальної структури певним чином прихована і слугує документальним свідченням відповідної доби суспільного розвитку, тоді як архітектурна форма, цілісна чи з історичними нашаруваннями, або й така, що збереглася у вигляді руїн, оцінюється як твір архітектурного мистецтва, забезпечує пізнання минулого візуально, шляхом художньо-образного сприйняття. Отже, й рештки матеріальної структури давніх споруд становлять історичну цінність і мають бути захищені.

Матеріальна структура пам'ятки, в якій органічно поєднується матеріал, технологія будівництва, рівень майстерності виконавців, організація конструктивного остова, закладеного на початковому етапі зведення споруди, або складається через певні соціальні й історичні обставини з різночасових фрагментів чи навіть збереглася у вигляді руїн, зберігатиме значення документального свідчення історії, слугуватиме джерелом наукової інформації й пізнання минувшини.

Важливим матеріальним компонентом, невіддільним від пам'ятки, є місце її створення. Територія, на якій зводиться об'єкт, її особливості завжди позначаються на об'ємно-просторовій організації самої будівлі. Буквально з перших кроків зведення об'єкта на ділянці довкола нього відкладаються в ґрунті рештки будівельних матеріалів, уламки конструкцій, загалом результати будівельного процесу, а згодом сліди ремонтів, руйнацій, стихійних лих, результатів життєдіяльності людей – формується культурний шар. Все, що утримується в ґрунті довкола пам'ятки, тобто в культурному шарі, становить історичну цінність і також є неоцінним джерелом інформації щодо пам'ятки.

Органічно пов'язаний зі старовинною спорудою шар є матеріальним складником пам'ятки. Культурний шар у сукупності з матеріальною структурою слід розглядати узагальнено як матеріальну субстанцію пам'ятки, що визначає її існування як документального свідчення історичного минулого і є джерелом історичної інформації.

Продовжуючи розгляд місця і території пам'ятки, маємо звернути увагу на

взаємозв'язок її архітектурної форми з довкіллям. Пов'язані конкретним місцем та природно-ландшафтним чи антропогенним оточенням, вони складають не тільки композиційну, але й органічну цілісність в історичному, культурному, функціональному і духовному вимірах. Йдеться про історичне середовище пам'ятки.

Просторову основу середовища пам'ятки визначають такі складники, як природний ландшафт, монументальні споруди й забудова, а також планувальна організація найближчої території. Названі складники зберігають свою стабільність у часі й відповідно в поєднанні можуть розглядатися як історично успадкований просторовий каркас середовища.

Просторові співвідношення об'єкта культурної спадщини історично успадкованого оточення зумовлюють містобудівну значущість місця і ролі пам'ятки у середовищі, забезпечують виявлення і пізнання історико-культурного образу пам'ятки; остання ж історично й культурно, своєю чергою, збагачує відповідне місце, надає йому привабливості.

Отже, як об'єкт архітектурної творчості пам'ятка невіддільна від місця створення. Втрата чи трансформація історично сформованого характерного середовища неодмінно негативно позначиться на його історико-культурній змістовності й образі. Стосовно проблеми автентичності середовища слід мати на увазі, що йдеться передусім про стабільність матеріального стану саме історично успадкованого каркаса урбаністичного утворення, з яким пов'язана пам'ятка історично і створювалась відповідна архітектурна форма об'єкта культурної спадщини.

Як історичне середовище, що сформоване у часі, треба розглядати утримуваний архітектурною формою, її внутрішньою поверхнею й інтер'єрний простір пам'ятки, зумовлений функцією й утилітарним наповненням. Водночас організація внутрішнього простору вирішувалася не тільки з позицій утилітарно-функціональних, але й естетичних уподобань мешканців чи суспільства певної історичної доби. Матеріально втілені у формах просторової та архітектурно-пластичної організації інтер'єру рукотворні мистецькі вироби, твори образотворчого й декоративно-ужиткового мистецтва, інші аксесуари, пов'язані з архітектурною формою і внутрішнім простором, були покликані не тільки задовольняти естетичні уподобання, але і створювати атмосферу духовності. Зумовлена конкретними соціальними

і культурними умовами певної доби, функція не залишалася незмінною. З розвитком суспільства і зростанням культурних та побутових вимог до середовища життєдіяльності людини чимало історичних споруд втрачали своє початкове призначення. Отже, динамічна у часі утилітарна функція не може залишатися стабільною до просторового устрою пам'ятки. Тест на автентичність внутрішнього простору має стосуватися не утилітарного використання, а відповідності його просторової організації архітектурній формі й характеру пластичного опорядження, всього того, що створює й утримує функцію духовності пам'ятки. Інша річ, що нова функція має узгоджуватись з духовністю пам'ятки. Отже, за результатами морфологічного аналізу пам'ятки архітектури, ґрунтовне заглиблення в її сутність визначені основні матеріальні складники об'єкта нерухомої культурної спадщини. Насамперед це *архітектурна форма* – матеріальна основа організації простору (внутрішнього і зовнішнього), яка власне й визначає належність об'єкта до мистецтва архітектури, архітектурної творчості, бо результатом творення його є задум ідей зодчого.

Архітектурна форма характеризується *пластикою поверхні*, завдяки якій дізнаються добу творення пам'ятки, через поверхню виявляються часові зміни.

Органічно пов'язана з архітектурною формою і її пластичним трактуванням *матеріальна структура* пам'ятки, яка увібрала на час створення й перебудов матеріали, технології будівництва, рівень майстерності, конструкції та інші технічні й наукові досягнення відповідної історичної доби.

Як уже зауважувалось, пам'ятка не може розглядатись ізольовано від *місця її створення*. Історично пов'язана з природно-ландшафтним й антропогенним *середовищем* архітектурною формою, зрощена з місцем зведення, невіддільна від *культурного шару* території, пам'ятка архітектури, таким чином, є стрижнем історично успадкованого просторового каркаса середовища відповідної території.

Таким чином, архітектурна форма з характерною пластикою поверхні, матеріальна структура пам'ятки, культурний шар у межах території об'єкта інтегруються в рукотворну матеріальну субстанцію пам'ятки. І саме матеріальна субстанція пам'ятки має слугувати базовою рукотворною основою оцінки її на автентичність.

Акцентуючи увагу на матеріальній субстанції об'єкта культурної спадщини, ми у жод-

ному разі не применшуємо значущість її духовності, духовності місця створення.

Пам'ятка – це пам'ять людини, суспільства, народу, закарбована на її архітектурній формі й утримувана загалом матеріальною субстанцією і місцем створення. Щоб воскресити цю пам'ять і відповідно відчутти духовність, означає зануритись в історичне минуле, пройти увесь шлях існування об'єкта – до набуття статусу пам'ятки; йдеться про всебічне й глибоке вивчення об'єкта культурної спадщини й осягнення його історико-культурної змістовності. Візуальне сприйняття пам'ятки й усвідомлення її історико-культурної змістовності породжуватиме в уяві людини історико-культурний образ пам'ятки. Ступінь його яскравості й виразності безумовно визначатиметься інтелектуальним і культурним рівнем суб'єкта. Суспільний інтерес до пам'ятки, всенародне визнання посилюють духовність пам'яток, але за умови їхньої широкої популяризації й збереження в автентичному стані. Тільки збережена в автентичному стані пам'ятка вражатиме яскравими історико-культурними образами й наповнюватиме відповідний простір духовністю. Отже, духовність утримується автентичною матеріальною субстанцією пам'ятки, без неї духовність не генерується.

Перед тим, як перейти до безпосереднього розгляду автентичності, в методологічному плані важливо визначитись, в якому вимірі оцінюється автентичність – чи стосовно авторської приналежності об'єкта творення, чи стосовно часу створення архітектурного твору, тобто у хронологічному вимірі.

На наш погляд, хронологічний вимір вартує більшої уваги, бо дає змогу розглядати пам'ятку не тільки як твір мистецтва архітектури, але й як документ історії. Більше того, діапазон хронологічного виміру автентичності слід розширити починаючи від дати зведення первинної матеріальної основи та включаючи історично цінні наступні нашарування, що безумовно збагатить історико-культурну цінність пам'ятки.

Хронологічна неоднорідність матеріальної субстанції породжує інколи спроби виділити у пам'ятці пласт первинної основи як автентичний, а наступні вважати історичними нашаруваннями. Такий підхід, на наш погляд, применшує значущість історичних нашарувань; до того ж буває досить важко визначити межі первинної матеріальної субстанції та історичних нашарувань. Як документ історії матеріальна субстанція пам'ятки архітектури в межах екс-

пертно визначеного хронологічного діапазону залишається однаково цінною, а отже, повинна розглядатись як автентична щодо певного часового поля. Йдеться про належність форми і матеріальної структури певній історичній добі, а також конкретним часовим вимірам. Звідси постає питання хронологічного діапазону пам'ятки, у межах якого можна говорити про її автентичність.

У тих випадках, коли пам'ятка має складну історію будівництва, хронологічні параметри автентичності визначають від початку будівництва до експертно визначеної її часової межі. Архітектурна форма і матеріальна структура, загалом матеріальна субстанція пам'ятки в хронологічних рамках вважатиметься автентичною.

Отже, за результатами дослідження автентичність визначається як стан матеріальної субстанції пам'ятки у визначеному хронологічному діапазоні, починаючи з дати її творення, що дає змогу визнавати об'єкт культурної спадщини документальним свідченням історії й оригінальним твором мистецтва архітектури. В такому понятійному сенсі автентичність пам'ятки не відтворюється й не оновлюється.

Висновки.

1. Аналітичне осмислення наукових праць, в яких порушувалися питання автентичності та розгляд матеріалів дискусій щодо тесту на автентичність об'єктів культурної спадщини для внесення до списку всесвітньої культурної і природної спадщини UNESCO, засвідчують актуальність теми і необхідність її подальшого обговорення в наукових колах.

2. Для визначення сутності автентичності автором задіяна, апробована в попередніх працях ідея розгляду автентичності крізь призму морфологічного аналізу пам'ятки архітектури,

зокрема її архітектурної форми, матеріальної структури, культурного шару, історичного середовища, функції та інших складників.

3. Архітектурна форма — це матеріально втілена ідея організації простору архітектурного твору, простору внутрішнього і зовнішнього, організованого відповідно до функціональних потреб та естетичних уподобань суспільства певної історичної доби, значення об'єкта у середовищі.

4. Матеріальна структура пам'ятки — це рукотворна матеріальна основа, в якій поєднано характерні для дати зведення та інших періодів існування пам'ятки матеріали, будівельні технології, конструкції, майстерність, традиції тощо, власне конструктивний остов пам'ятки.

5. Матеріальною основою місця створення пам'ятки є передусім її архітектурна форма і субстанція культурного шару в межах території історичного середовища відповідного об'єкта культурної спадщини.

6. Архітектурну форму пам'ятки з характерною для неї пластикою поверхні, матеріальну структуру, культурний шар слід розглядати як цілісну рукотворну матеріальну основу, що склалася в умовах характерного історичного оточення й загалом визначається як матеріальна субстанція пам'ятки архітектури.

7. Автентичність — це стан матеріальної субстанції пам'ятки в експертно визначеному хронологічному діапазоні, починаючи з дати початкового будівництва, що дає змогу визначати пам'ятку документальним джерелом інформації й оригінальним твором мистецтва архітектури. В такому понятійному сенсі автентичність пам'ятки не відтворюється й не відновлюється.

Цитовані праці

- Восстановление памятников культуры: Проблемы реставрации.* / Под общ. ред. Д. Лихачева. Москва : Искусство, 1981. Печать.
- «Декларація про дотримання етичних принципів членами ICOMOS». *Пам'яткознавство: правова охорона культурних надбань : Зб. док.* / Упоряд.: Л. Прибега та ін. Київ : Ін-т культурології Акад. мистецтв України, 2009. 398–401. Друк.
- Душкіна, Н. «Подлинность: по направлению к экологии культуры». *Материальная база сферы культуры*, 3 (1996): 84. Печать.
- Закон України «Про охорону культурної спадщини». *Пам'яткознавство: правова охорона культурних надбань : Зб. док.* / Упоряд.: Л. Прибега та ін. Київ : Ін-т культурології Акад. мистецтв України, 2009. 40–71. Друк.
- Иконников, Андрей. *Функция, форма, образ в архитектуре.* Москва : Стройиздат, 1986. Печать.
- Йокилето, Юкка. «Общие рамки концепции подлинности». *Материальная база сферы культуры*, 3 (1996): 29–39. Печать.
- Методика реставрации памятников архитектуры.* / Под ред. Е. Михайловского. Москва : Стройиздат, 1977. Печать.
- «Міжнародна хартія з охорони та реставрації нерухомих пам'яток і визначних місць (Венеційська)». *Пам'яткознавство: правова охорона культурних надбань : Зб. док.* / Упоряд.: Л. Прибега та ін. Київ : Ін-т культурології Акад. мистецтв України, 2009. 334–336. Друк.

- Міжнародні засади охорони нерухомої культурної спадщини*. Київ : Фенікс, 2008. Друк.
- Прибега, Леонід. *Охорона та реставрація об'єктів архітектурно-містобудівної спадщини України: методологічний аспект* : монографія. Київ : Мистецтво, 2009. Друк.
- Прибега, Леонід. *Архітектурна спадщина України. Пам'яткоохоронний аспект* : монографія. Київ : Ін-т культурології НАН України, 2016. Друк.
- Раппапорт, Александр, Сомов, Георгий. *Форма в архитектуре. Проблемы теории и методологии*. Москва : Стройиздат, 1990. Печать.
- «Ризька хартія з автентичності та реконструкції історичних об'єктів в контексті збереження культурної спадщини». *Пам'яткознавство: правова охорона культурних надбань* : Зб. док. / Упоряд.: Л. Прибега та ін. Київ: Ін-т культурології Акад. мистецтв України, 2009. 352–354. Друк.
- Тиц, Алексей, Воробьева, Елена. *Пластический язык архитектуры*. Москва : Стройиздат, 1986. Печать.

References

- Vosstanovlenie pamyatnikov kul'tury': Problemy' restavratsii*. Pod obshh. red. D. Likhacheva. Moskva: Iskusstvo, 1981. Pechat'.
- “Deklaratsiia pro dotrymannia etychnykh pryntsypiv chlenamy ICOMOS”. *Pamiatkoznavstvo: pravova okhorona kulturnykh nadban: Zb. dok.* Uporiad.: L. Prybieha ta in. Kyiv: In-t kulturolohii Akad. mystetstv Ukrainy, 2009. 398–401. Druk.
- Dushkina, N. “Podlinnost’: po napravleniyu k ekologii kul'tury”. *Material'naya baza sfery kul'tury*, 3 (1996): 84. Pechat'.
- Zakon Ukrainy “Pro okhoronu kulturnoi spadshchyny”. *Pamiatkoznavstvo: pravova okhorona kulturnykh nadban: Zb. dok.* Uporiad.: L. Prybieha ta in. Kyiv: In-t kulturolohii Akad. mystetstv Ukrainy, 2009. 40–71. Druk.
- Ikonnikov, Andrej. *Funkczija, forma, obraz v arkhitekture*. Moskva : Strojizdat, 1986. Pechat'.
- Jokileto, Yukka. “Obshchie ramki koncepcii podlinnosti”. *Material'naya baza sfery kul'tury*, 3 (1996): 29–39. Pechat'.
- Metodika restavratsii pamyatnikov arkhitektury'*. Pod red. E. Mikhajlovskogo. Moskva: Strojizdat, 1977. Pechat'.
- “Mizhnarodna khartiia z okhorony ta restavratsii nerukhomykh pam'iatok i vyznachnykh mist (Venetsiiska)”. *Pamiatkoznavstvo: pravova okhorona kulturnykh nadban: Zb. dok.* Uporiad.: L. Prybieha ta in. Kyiv: In-t kulturolohii Akad. mystetstv Ukrainy, 2009. 334–336. Druk.
- Mizhnarodni zasady okhorony nerukhomoї kulturnoi spadshchyny*. Kyiv: Feniks, 2008. Druk.
- Prybieha, Leonid. *Okhorona ta restavratsiia ob'ektiv arkhitekturno-mistobudivnoi spadshchyny Ukrainy: metodolohichni aspekt*. Monohrafiia. Kyiv: Mystetstvo, 2009. Druk.
- Prybieha, Leonid. *Arkhitekturna spadshchyna Ukrainy. Pamiatkookhoronnyi aspekt*. Monohrafiia. Kyiv: In-t kulturolohii NAN Ukrainy, 2016. Druk.
- Rappaport, Aleksandr, Somov, Georgij. *Forma v arkhitekture. Problemy'teorii i metodologii*. Moskva: Strojizdat, 1990. Pechat'.
- “Ryzka khartiia z avtentychnosti ta rekonstruktsii istorychnykh ob'ektiv v konteksti zberezhenia kulturnoi spadshchyny”. *Pamiatkoznavstvo: pravova okhorona kulturnykh nadban: Zb. dok.* Uporiad.: L. Prybieha ta in. Kyiv: In-t kulturolohii Akad. mystetstv Ukrainy, 2009. 352–354. Druk.
- Ticz, Aleksej, Vorob'eva, Elena. *Plasticheskij yazyk arkhitektury'*. Moskva: Strojizdat, 1986. Pechat'.

Подано до редакції 15.02.2022